

คำนำ

เรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์” แม้มีการกล่าวถึงในทางวิชาการกว่าทศวรรษมาแล้วก็ตาม แต่ก็นับว่าเป็นเรื่องใหม่ในทางปฏิบัติ เนื่องจากยังมิได้มีการจัดทำเป็นมาตรฐานและตัวชี้วัด หรือข้อกำหนดแนวทางปฏิบัติโดยตรง คงมีเพียงการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่อง ๆ เช่น เรื่อง สิทธิมนุษยชน เรื่องการแพร่ของสื่อลามก และเรื่องการค้ามนุษย์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละเรื่องมักมีข้อกำหนดกฎหมายกำกับโดยตรง แต่หลายเรื่องไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน การศึกษาและพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงเป็นการบุกเบิกทั้งเชิงวิชาการและการปฏิบัติในเรื่องนี้ไปพร้อม ๆ กัน

เอกสารรายงานฉบับนี้เป็นผลจากการรวบรวมและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง การกำหนดกรอบแนวทางการศึกษา การระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดที่เป็นตัวแทนของภาครวม 8 จังหวัด และการสรุปถ่วงน้ำหนักของทุกจังหวัดโดยเวทีระดับภาคทั้ง 4 ภาค จากนั้นนำมาปรับแก้ไขให้เข้ากับสาระและระเบียบปฏิบัติ โดยเวทีข้าราชการจากหน่วยงานทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แล้วจึงนำมาทดสอบเครื่องมือและหาค่าความเชื่อมั่น ประกอบกับประเมินระดับความจำเป็น และสถานภาพความรุนแรงรายตัวชี้วัดของเครื่องมือดังกล่าว เพื่อนำเสนอให้ผู้ที่อยู่ในแวดวงที่เกี่ยวข้องทั้งด้านวิชาการและปฏิบัติการ ได้แสดงความคิดเห็น ในประเด็นความสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศในเรื่องนี้ เพื่อจะได้นำเสนอรัฐบาลวินิจฉัยสั่งการให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

คณะผู้ดำเนินการใคร่ขอขอบพระคุณ บรรดาผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้ง 8 จังหวัด กว่า 250 ท่าน ผู้เข้าร่วมสัมมนาระดับภาคทั้ง 4 ภาค กว่า 240 ท่าน ผู้แทนหน่วยงานระดับกองและสำนักของกระทรวงฯ กว่า 70 ท่านที่ร่วมปรับแก้ ผู้แทนกระทรวงและบุคคลภายนอกที่ร่วมประเมินหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือราว 240 ท่าน และประชาชนใน 4 ภาครวมอีกราว 1,600 ท่าน ที่ร่วมประเมินสถานภาพความรุนแรง รวมทั้งสิ้นประมาณ 2,400 ท่านไว้ และขอขอบพระคุณท่านผู้เข้าร่วมสัมมนาในวันที่ 1 และ 3 กันยายน 2547 จำนวน 376 ท่านที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการให้ข้อคิดเห็นที่เป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาเครื่องมือชุดนี้

อาจารย์วิชัย รูปจำดี

รศ.ดร.ชิตติยา กรรณสูต

ศ.ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ

ผศ.ดร.ชัยพร พิบูลศิริ

ดร.พีระพงษ์ มานะกิจ

นายสังคม คุณคณากรสกุล

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

(1)

บทที่ 1 สาระสำคัญของโครงการ

1-1

1.1 หลักการและเหตุผล

1-1

1.2 วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

1-2

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1-2

1.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1-3

1.5 คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1-6

1.6 แผนการดำเนินงาน

1-8

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1-9

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2-1

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและคุณภาพชีวิต

2-1

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์

2-24

2.3 แนวคิดมาตรฐานและตัวชี้วัด

2-55

2.4 การบูรณาการแนวคิดมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์

2-66

บทที่ 3 สถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ในสังคมไทย

3-1

3.1 สถานการณ์ความมั่นคงด้านสุขภาพ

3-2

3.2 สถานการณ์ความมั่นคงด้านอาหาร

3-8

3.3 สถานการณ์ความมั่นคงด้านการศึกษา

3-11

3.4 สถานการณ์ความมั่นคงด้านศาสนาและความเชื่อ

3-17

3.5 สถานการณ์ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

3-21

3.6 สถานการณ์ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม

2-27

3.7 สถานการณ์ความมั่นคงด้านส่วนบุคคล

3-33

3.8 สถานการณ์ความมั่นคงด้านครอบครัว

3-45

3.9 สถานการณ์ความมั่นคงด้านชุมชน	3-56
3.10 สถานการณ์ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ	3-70
3.11 สถานการณ์ความมั่นคงด้านการเมือง	3-79
บทที่ 4 กระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์	4-1
4.1 ขอบข่ายการพิจารณา	4-1
4.2 กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงาน	4-2
4.3 ผลการดำเนินงาน	4-3
บทที่ 5 ข้อเสนอกรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์	5-1
5.1 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพ	5-2
5.2 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านอาหาร	5-10
5.3 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา	5-15
5.4 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านศาสนาและความเชื่อ	5-21
5.5 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัย	5-26
5.6 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อม	5-32
5.7 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ส่วนบุคคล	5-35
5.8 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว	5-44
5.9 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านชุมชน	5-51
5.10 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ	5-55
5.11 มาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมือง	5-59
บทที่ 6 การนำไปใช้และพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์	6-1
6.1 ความสอดคล้องของมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์กับนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศ	6-2
6.2 แนวทางการนำมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ไปสู่การปฏิบัติ	6-8
6.3 การพิจารณามิติของความมั่นคงของมนุษย์	6-13
6.4 ข้อเสนอมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์	6-21
6.5 ข้อเสนอการพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัด	6-28

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1-1 กรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์	1-5
ตารางที่ 1-2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมและเวลาศึกษาตามแผน	1-8
ตารางที่ 2-1 สรุปเครื่องมือชี้วัดเกี่ยวกับคุณภาพคนไทย	2-5
ตารางที่ 2-2 ผลการประเมินคุณภาพชีวิตชุดความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.) พ.ศ.2541	2-14
ตารางที่ 2-3 สถานภาพความอยู่ดีมีสุขของคนไทย	2-17
ตารางที่ 2-4 โครงสร้างดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index-HAI)	2-20
ตารางที่ 2-5 แสดงข้อแตกต่างของแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ระหว่าง UNDP กับ CANADA	2-32
ตารางที่ 2-6 แสดงการเปรียบเทียบคุณภาพทางตรงกับทางอ้อม	2-35
ตารางที่ 2-7 แสดงความแตกต่างระหว่างความมั่นคงของประเทศกับความมั่นคงของมนุษย์	2-38
ตารางที่ 2-8 แสดงเครื่องชี้วัดระดับการบรรลุเป้าประสงค์ในภาพรวม	2-47
ตารางที่ 4-1 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านสุขภาพ	4-5
ตารางที่ 4-2 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านอาหาร	4-7
ตารางที่ 4-3 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาทางการศึกษา	4-10
ตารางที่ 4-4 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านศาสนาความเชื่อ	4-13
ตารางที่ 4-5 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านที่อยู่อาศัย	4-15
ตารางที่ 4-6 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อม	4-18
ตารางที่ 4-7 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านครอบครัว	4-21

ตารางที่ 4-8 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านชุมชน	4-24
ตารางที่ 4-9 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านเศรษฐกิจ	4-26
ตารางที่ 4-10 แสดงการเปรียบเทียบตัวชี้วัดที่ได้จากการระดมความคิดเห็นเปรียบเทียบการ ปรับหลังทดสอบเนื้อหาด้านการเมืองการปกครอง	4-28
ตารางที่ 4-11 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน สุขภาพ	4-31
ตารางที่ 4-12 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน อาหาร	4-34
ตารางที่ 4-13 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน การศึกษา	4-36
ตารางที่ 4-14 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้านศาสนา และความเชื่อ	4-39
ตารางที่ 4-15 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่ อาศัย	4-41
ตารางที่ 4-16 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน สิ่งแวดล้อม	4-43
ตารางที่ 4-17 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน ครอบครัว	4-45
ตารางที่ 4-18 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน ชุมชน	4-48
ตารางที่ 4-19 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน เศรษฐกิจ	4-50
ตารางที่ 4-20 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นความมั่นคงของมนุษย์ด้าน การเมืองการปกครอง	4-52
ตารางที่ 4-21 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านสุขภาพ	4-55

ตารางที่ 4-22 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านอาหาร	4-57
ตารางที่ 4-23 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านการศึกษา	4-59
ตารางที่ 4-24 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านศาสนาความเชื่อ	4-62
ตารางที่ 4-25 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านที่อยู่อาศัย	4-64
ตารางที่ 4-26 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อม	4-66
ตารางที่ 4-27 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านครอบครัว	4-68
ตารางที่ 4-28 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านชุมชน	4-71
ตารางที่ 4-29 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านเศรษฐกิจ	4-73
ตารางที่ 4-30 แสดงการคัดเลือกและปรับปรุงตัวชี้วัดตามระดับความสำคัญความมั่นคงของ มนุษย์ด้านการเมืองการปกครอง	4-75
ตารางที่ 4-31 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพ	4-78
ตารางที่ 4-32 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านอาหาร	4-80
ตารางที่ 4-33 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา	4-82
ตารางที่ 4-34 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านศาสนาความเชื่อ	4-85
ตารางที่ 4-35 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัย	4-87

ตารางที่ 4-36 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อม	4-89
ตารางที่ 4-37 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว	4-91
ตารางที่ 4-38 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านชุมชน	4-94
ตารางที่ 4-39 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ	4-96
ตารางที่ 4-40 แสดงการประเมินระดับความรุนแรงในพื้นที่ของตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมือง	4-98
ตารางที่ 5-1 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพ	5-2
ตารางที่ 5-2 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านอาหาร	5-10
ตารางที่ 5-3 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา	5-15
ตารางที่ 5-4 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านศาสนาและความเชื่อ	5-21
ตารางที่ 5-5 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัย	5-26
ตารางที่ 5-6 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อม	5-32
ตารางที่ 5-7 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ส่วนบุคคล	5-35
ตารางที่ 5-8 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว	5-44
ตารางที่ 5-9 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านชุมชน	5-51
ตารางที่ 5-10 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ	5-55
ตารางที่ 5-11 แสดงดัชนีและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมือง	5-59

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 1-1 กรอบแนวคิดในการศึกษา-

1-4